

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 9.

Lýsingarprísir fyrri petittregul: 30 oyr. á forsiðuni, 20 oyr. á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 28. februar 1933.

Kostar kr. 1,50 fjóðringsárið — Porto. Blaðið verður bílagt á posthúsum, brævasvarstøðum og skrivstovuni. Telf. 143.

7. árg.

Dr. phil. Jakob Jakobsen.

Ein aheitan.

Hin 22. Februar 1934 — um eitt ár — eru umliðin 70 ár síðan dr. Jakob Jakobsen var borin í heim her í Havn.

Fyrsti føroyski, og hagartil einasti vítskapsmaður var hann — vit kunnu jú ikki nevna Niels Finsen sum Føroying — men Føroyingar virdu hann ongantíð, í hvussu er langt frá sum hann var tað verður. —

Men vítskapsmenn í øðrum londum, Danir, Íslendingar og ikki minst Onglendingar virdu hann, og í Scotlandi, á Orknøygjum og fram um all í Hetlandi er navn hansara og minnið um hann elskað. Og eitt er vist og satt, honum og ongum øðrum hava Føroyingar fyrri at takka at teir hava verið fagnaðir sum frændur, tá teir hava sett fótin á Hetlands grund. —

Føroyingar skylda sær sjálvum at royna at gera nakað gott aftur av tí, teir »gloymdu« at gera, meðan Jákup Jákupsen livdi: virða hann sum tað størsta og tann góða Føroyason hann var. Hvussu teir skulu gera tað, kann røðast um, tó átti tað at verðið eitt sjónligt minni. —

Vit loyva okkum at prenta nokur brót úr tí grein, sum Maria R. Mikkelsen skrivaði um dr. Jákup Jákupsen, og vit hugsa ikki, at hovundan tekur okkum hetta illa upp.

Jakob Jakobsen var føddur í Havn hin 22. februar 1864. Førelsur hansara vóru bókbíndari og bókhandlari Hans Nicolai Jacobsen úr Havn, og Johanna Maria Hansdóttir úr Trøðum á Sandi.

Jákup Jákupsen sýndi tíðliga at hann hevði avbærar gávur at at læra mál, og trettan ára gamalur fór hann til Danmarkar og var studentur frá Herlufsholm í 1883. Í 1891 tók hann embætispróg og í 1897 tók hann doktarapróg við verkinum »Det norrøne sprog på Shetlandsøerne« og kom seinni mest at fást við granskaraarbeiði, málsligt og søgnligt, og við at skriva um úrslitið.

Meðan Jakob Jakobsen var studentur kom hann í samarbeiði við próst Hammershaimb, sum var farin at geva út »Færøsk Anthologi«, hvørs heftir komu í árunum 1886—1891, og Jakob Jakobsen legði einsamallur orðasavnið úr hond (2° bind). — Hann hevði um hesa tíð hug at broyta Hammershaimbs stavseting, so at hon kom at nærkast áttaluni. Heri fekk hann ikki viðhald frá Føroyingum,

men burtur úr uppskoti hans elvdist eitt stríð, sum fordi tað góða við sær, at ansurin vaks fyrri í málspurningi, tá var reistur í Føroyum. —

Tað var lítið, ið prentað var á føroyskum máli við Jakob Jakobsens fonetisku stavseting: Útgávan av »Karlsmagnusar kvæje ætla Rólunds kvæje« (Gai-patáttur o Rumsvalsstry), Tvær smáovur av Guy de Maupassant og Poul Nolsø's Fuglakvæje, Føroyingafelag í Keypmannahavn gav út »Føriskar vísir« í 1892 — ein lítil bók, 4 ork stór — við hesi stavseting. Har úti kom tað. — Hesi smærru arbeiðið hava, umframt tað virði tey hava í sjálvum sær, týðning fyrri tey, ið vilja vita, hvussu føroyskt mál ljóðar. — Annars standa í tí lítlu vísbók tær fáu rimur, vit vita Jakob Jakobsen at hava yrkt: Kvæje um Førir, Magnus Hainason og Grindavysa. — Í Historisk Tidsskrift kom í 1892: »Poul Nolsøe. Et Livs- og Tidssbillede fra Færoerne ved Slutningen af de 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede.« Afturat hesum var tað, at »Fuglakvæje« kom, »Søgan um Gunnlegg Ormstungu«, »Færøske folkesagn og æventyr«, 1.—4. hæfte, »Færøsk sagnhistorie«, »Diplomatarium Færoense. Føroyskt fodbævasavn I«, »Strejflys over færøske stednavne« og »Poul Nolsøe. Livsoga og irkingar«. — »Tingakrossi« — teim fyrstu árgangum — 1900—1901 fínast greinir um »Færøsk Aandliv før og nu«. »Biskop Erlend i Kirkebo«, »Keltisk Indflydelse paa Færoerne« o. s. fr. —

Umframt tað, hann gav út — serliga søgurnar og æventýrini — samlaði hann á ferðum sínum í Føroyum øll staðanøvn og ta søgu, ið bundin var til teirra; og tilfarið til ta stóru føroysku orðabók, hann hugsaði um, vaks í hvørjum. — Hann hevði longu sum studentur skrivað kvæðir, sum fínast í Svend Grundtvigs og Jørgen Blochs »Føroyja kvæði«, og fyrri kvæðunum sjálvum sum fyrri hvussu tey skulu skipast og hvussu tey áttu at dansast, hevði hann størsta ans. Hann var í mong ár uppi í Blochs velduga arbeiði — teir vóru sum faðir og sonur — og herav kom, at hann kendi savnið út og inn. — Og sum hann kendi fólkafrýsyrkingina í hinum norðanlondum, so er — tá minnst verður til, hvat hann fekk burt úr yrkingum Nólsoyar-Páls — lætt at skynna, hvussu kvæðabókur høvdu verið úr hansara hondum lagdar.

Men orðabók, staðanavnasavn og kvæðatíggva gluppu úr hondum hansara. — Vitu Føroy-

ingar, hvat teir høvdu honum fyrri at takka, vilstu teir, tá deyðsbóðið kom, enn betri, hvat teir høvdu væntað sær — og teir skiltu, at mangt, sum tann titandi tíð higartil hevði spart, tað sílaðist nú burt við alla.

Tann danski statur gav Jakob Jakobsen ein árigan lúnding, sum var konin upp í 1500 kr. árliga. »Carlsbergfonden« bar kostnaðin við »Etymologisk ordbog«, og Føroya logting styðjaði í síni tíð útgávu av føroyskum arbeiðum. — At hann gjordist heiðurslimur av Videnskapselskapet í Oslo var nakað, sum gleddi hann mikið, mest tí hann visti, at tað serliga skyldaðist Sophus Bugge, sum hann setti eina hægt millum menn.

Í teim seiru árunum stóð tað fyrri honum sum ynskiligt, at hann — tá hitt drjúgva, shetlandska orðabókararbeiðið var liðugt — kom at arbeiða meira úti millum fólk, og tá í 1914 hóð kom frá Aberdeen um at halda fyrilestrar har um norrøn mál, kom tað honum tí heilt væl við.

Hesin lærarapostur í Aberdeen var umframt til gleði fyrri Jakob Jakobsen ein heiður fyrri norðanvíska, tí sum vinmaður hansara, Axel Olrik, segði: »Hvorja ferð norðent gæst til lærugrein við háskúlar í útlondum, skapast stórra ansur fyrri tí andliga lívi hjá norðanvíska fólkum, og tess hægti mestir virðið av teirra tillag at veraldarsøgum.« — Noreg hevði við kastað síni eygu á hann, og hóð var á veg at bjóða honum til London fyrri har at halda fyrilestrar yvir »nørn« og føroysk mál.

Hetta var alt av ongum — kríggði forðaði fyrri arbeiðinum í Aberdeen, og í 1918 varð Jakob Jakobsen sjúkur.

Hann doyði 13. august 1918. Tann dag, Jakob Jakobsen doyði, skrivaði Íslendingurin Finnur Jónsson, sum kendi hann væl, at vítskapurin hevði mist nógv í honum og leingi vildi æra hans minni — og gav honum annars tað ummáli, at hann var ein góður, trúfastur og riddarligur maður. Sama skrivaði seinri vinmaður hansara frá ungum árum, Bogi Melsted, í »Ársrit hins íslenska fræðafelags« í Keypmannahavn.

Um eitt ár er, sum nevnt, 70 ársdagur Jakob Jakobsens, og vit meina, at hesin dagur eigur ikki at verða gloymdur, og vit biðja menn, sum eru sinnaðir sum vit, at hittast og taka hetta mál, hvussu vit Føroyingar best eiga at minnst henda dag, upp til umrøðu.

22.—2.—1933.

Skúli okkara.

A hinum áðurnevnda stóra norðna skúlafundinum í Keypmannahavn í 1931 helt hin vælkendi skúlaáðurin, magistari Georg Christensen, sum er fyristandari á Haderslev lærarskúla, eina røðu, sum til evni hevði: **eksamen**. — Vit fóru á fund at hoyra hann, ikki í iva um, at vit finga ein loysong, sum lyfti **eksamen** og **alt hennara** upp til skygga, men so varð ikki. — Harra Georg Christensen tók alt tað, ið eitur **eksamen**, og tægaði tað sundur, so har ikki varð tægran eftir. Í kjakinum, sum aftaná varð, tóku ymsir góðir menn lut, men ikki eydnaðist at bota tað aftur, sum sundurpættað var.

Tað var ein sonn hjartans frøði at sita og hoyra, hvussu tað dekansskapið, sum eitur **eksamen** í barnaskúlanum, varð viðfarið. — Um hana var einki gott at siga, hon var bara av tí onða og hevði ongan rætt at liva — verri enn so!

Fyri hvønn tann, sum frá barni hevur kent **eksamen** soleiðis, at blóðið næstan sum stírnæði í øðrum hansara, tá hann hugsaði um hana, geymir hon eingi góð minni. Í fólkskúlanum hevur **eksamen**, »Aars prove« sum hon her so vakurt eitur, einki at gera, **einki gott í hvussu er!** Og hevur hon ikki tað, er hon bert at doma til heljar. — Men eitt er **eksamen** og eitt annað er **eksamen** so sum hon til dómis gongur fram her hjá okkum.

Ein **eksamen** í fólkskúlanum, líka so álvarsom og hátíðarmikil sum í tí hægara skúlanum, ja næstan sum á universitetinum, er bæði syrgjulig og láturlig, hon er einki annað verd enn háð og spott. — Nei, lat okkum fáa hetta apuspælið burtur bæði skjótt og brátt! Lat okkum fáa hana burtur við allari síni hátíðarligu fjákuheit. **Burtur skal hon: við »censurum«,** sum sita og meta »karakteri« við bæði + og -, við bornum sum fyrst sita við hjarta uppi í hálsi ella niðri í brókum, meðan hesi fremmandu fólk við strangum eyga og rúkk á enni sita og lurta eftir hvussu væl ella illa tey duga allar hesar ymsu greinir, og **siðani** gráta og skeldast, tí »Poul fekk ug+«, meðan eg bara fekk mg, tó eg dugdi betur enn hana — orðið **svik** er ikki sjálvsamt tá at hoyra!

Tá yvirstaðið er, verða hesir »karakteri« taldir saman og roknaðir út við nøgd av »decimatum«, og eftir tí endaliga úrsliti verða so bornini flutt upp í annan »klassa« — ella sitandi

har tey sóta. Og so aftur grátur, ella frá teimum, sum »sluppu upp«, ein háðandi látur, enn meira sárt fyrri tey, sum vorðu sitandi! — »Rosinan«, tað sum kemur allarsíðste, verður so mangan, at pápar ella mammur koma at deila, tí **teirra børn** »ikki komu so langt upp, sum tey áttu«. — — — Alt í alt bara óndur ávokstur av einum rotnum systemi.

Hetta var bornini. — Niðri í Danmark gremja lærarar seg, um, at **eksamen** innast inni ikki er gjord fyrri at sýna, hvussu væl bornini duga — nei, tað er **teir, lærarnir**, sum eru »til **eksamen**«, bornini eru bert skotbjálvar. — Og hjá okkum — nan ikki tað sama vera her? Í hvussu er, hava vit hoyrt, at hetta skal vera sag!

Har niðri í Danmark eru lærarar komnir so langt áleiðis, at hetta, at fáa alla **eksamen** í fólkskúlanum av dogum, verður haft á máli á lærarafundum, og í einkultum skúlum er hon koyrd burtur ella í hvussu er telt við. —

Tá ein maður sum harra læraraskúlastjóri, magistari Christensen tekur so hvassliga til orða **fyrri** hesum máli, man nakað vera um tað, og einaferð verður tað til annað enn tos. —

Tann dagur, tá vit hoyrdu hansara røðu, har hann dømði alla **eksamen** til heljar, verður ongantíð gloymdur, og hann gav hug til, einaferð tá eydnar varð til tað, at seta hesi orð uppá prent. — Vit ynsktu tann dagin, at **allir** teir, sum hava við **skúla okkara** at gera, vóru hjástaddir og lyddu á hesi meg-narorð. — Kanska tað tá hevði borið ávokst her heima hjá okkum, so hetta fjasið, vit havast at, varð — so maðurin yrkti — av »átnyrðingi av landinum borið sum sápublæðra«.

Hvat vit so skulu hava í staðin fyrri, loysir seg neyvan at tala um, tí tað liggur so beint fyrri hondini. Vit hava jú í einum skúla lærarar, og teir kenna bornini út og inn.

Skuldu teirra frásognir, teirra dómur, ikki haft mangar ferðir meira at týða enn tann dómur, ein ókunnugur maður er forur fyrri at fella, tá hann **ein til tveir** tímar hevur verið inni hjá einum o. u. 30 bornum og hoyrt tey lesa ella siga eitt ella annað? **Afturat hesum** kann so nógv annað sigast, sum vit av ymsum orsökum ikki vilja taka upp í hesum føri. —

— Vit vilja seinni av og á fara víðari fram við at umrøða skúla okkara, men ein og hvør er væl mentur at fata,